

6^Η ΕΦΟΡΕΙΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΠΑΤΡΑΣ

ΠΑΝΤΕΧΝΟΥ ΠΥΡΟΣ ΣΕΛΑΣ –ΛΑΜΠΕΡΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΦΩΤΙΑΣ

«ΤΑ ΟΠΛΑ ΤΗΣ ΦΩΤΙΑΣ» ΣΤΟ ΚΑΣΤΡΟ ΠΑΤΡΑΣ

11-14 Οκτωβρίου 2012

Στ' άγρια τα κάστρα πολεμάω, κι έτσι τους χρόνους μου μετρώ...

(στίχοι:Δ. Υφαντής, τραγούδι:Γ. Χαρούλης)

Το Κάστρο της Πάτρας βρίσκεται στους πρόποδες του όρους Παναχαϊκού, στη θέση της Αρχαίας Ακρόπολης. Η ίδρυσή του τοποθετείται στο β' μισό του 6^{ου} αιώνα μ.Χ. επί αυτοκράτορος Ιουστινιανού, όταν μεγάλος σεισμός κατέστρεψε την αρχαία ακρόπολη το οικοδομικό υλικό της οποίας χρησιμοποιήθηκε στην κατασκευή του Κάστρου. Στους αιώνες που ακολούθησαν και έως τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, το Κάστρο χρησιμοποιήθηκε αδιάκοπα για την άμυνα της πόλης, αλλά και ως διοικητικό και στρατιωτικό κέντρο.

Οι οικοδομικές φάσεις που διακρίνονται σήμερα στο Κάστρο αποτελούν μαρτυρία των εργασιών που πραγματοποιήθηκαν από τους εκάστοτε κατακτητές του για την επισκευή του και την προσαρμογή στις εξελίξεις της πολεμικής τεχνολογίας. Πιο συγκεκριμένα, μετά από τη βυζαντινή κυριαρχία, το 1205 μ.Χ., η Πάτρα και το Κάστρο καταλαμβάνονται από τους Φράγκους οι οποίοι ενσωματώνουν την πόλη στο Πριγκιπάτο της Αχαΐας και οικοδομούν προσθήκες στο Κάστρο. Ο Πάπας το 1408 παραχωρεί την Πάτρα έναντι μισθώματος στους Ενετούς, οι οποίοι εκτελούν συστηματικές επεμβάσεις και προσθήκες στα τείχη του Κάστρου. Το 1430 ο Κωνσταντίνος Παλαιολόγος απελευθερώνει το Κάστρο, τα τείχη του οποίου επισκευάζονται ενώ πραγματοποιούνται, επίσης, προσθήκες. Το 1458 η Πάτρα παραδίδεται στους Τούρκους, οι οποίοι επισκευάζουν το Κάστρο και το μετατρέπουν σταδιακά σε διοικητικό κέντρο της πόλης, καθώς η στρατιωτική άμυνα της περιοχής μεταφέρεται στο Φρούριο του Ρίου. Το 1687 το Κάστρο καταλαμβάνεται από τους Ενετούς χωρίς αυτοί να προβούν σε κάποια επισκευή του. Το 1715 πραγματοποιείται ανακατάληψή του από τους Τούρκους, απελευθερώνεται το 1828 από τον Γάλλο στρατηγό Maison και παραδίδεται στον ελληνικό στρατό, ενώ στη συνέχεια χρησιμοποιείται ως στρατώνας και φυλακή.

Η αρχιτεκτονική μορφή του Κάστρου επηρεάζεται κυρίως από την εξέλιξη των όπλων. Οι πολεμικές συνθήκες της εποχής αναγκάζουν τους κατακτητές να

πραγματοποιούν ανάλογες προσθήκες και επεκτάσεις στο Κάστρο. Κατά τη βυζαντινή εποχή, ορθογώνιοι ή στρογγυλοί *πύργοι* διακόπτουν κατά διαστήματα τα κατακόρυφα τείχη του Κάστρου, από τις εξέδρες των οποίων καθώς και από τις πολεμίστρες γινόταν η άμυνα των πολιορκημένων. Ο *περίδρομος*, ένα είδος διαδρόμου για την κίνηση των στρατιωτών, εδραζόταν πίσω από τις *επάλξεις*. Κατά τη διάρκεια των πολιορκιών του Κάστρου, οι στρατιώτες αμύνονταν από τον *περίδρομο* με τη χρήση *όπλων* όπως τα *πετροβόλα*, τα *δοξάρια*, οι *σφενδόνες*, οι *δοκοί* και η *καυτή πίσσα*. Επίσης, χρησιμοποιούσαν *καταπέλτες* οι οποίοι εξακόντιζαν πέτρες και τόξα καθώς και *βαλλίστρες* οι οποίες έριχναν υπερμεγέθη *βέλη* ή *Υγρό Πύρ*. Η εφεύρεση του *Υγρού Πυρός* αποδίδεται στον Καλλίνικο (7^{ος} αιώνας μ.Χ.), Έλληνα μηχανικό από τη Συρία, και η σύνθεσή του αποτελούνταν από χημικές ενώσεις με ενέργεια αμείωτη ακόμα και στο νερό. Οι επιτιθέμενοι, στην προσπάθειά τους να καταλάβουν το Κάστρο χρησιμοποιούσαν διάφορες *πολιορκητικές μηχανές*, οι κυριότερες από τις οποίες ήταν οι *ελεπόλεις* (ξύλινοι πύργοι), τα *πετροβόλα* (που έριχναν πέτρες ή αγγεία τα οποία περιείχαν εμπρηστικές ύλες για την πρόκληση πυρκαγιάς), οι *κριοί*, οι *χελώνες* (τροχοφόρες μηχανές με υπόστεγο με τις οποίες πλησίαζαν τα τείχη και έριχναν βλήματα ή έσκαβαν υπονόμους), τα *τρυπάνια* (διατρητικές μηχανές που άνοιγαν τρύπες στο τείχος), οι *κλίμακες* (είχαν πολλές φορές τροχούς και έφεραν εξέδρα απ' όπου έριχναν το Υγρό Πυρ), οι *βαλλίστρες* και οι *καταπέλτες*.

Κατά την Φράγκικη κυριαρχία, μέσα στον *περίβολο* των τειχών και στο πιο ψηλό σημείο του λόφου, προστίθεται ένας *δεύτερος περίβολος* ο οποίος έχει *έξι πύργους* περιμετρικά και γι' αυτό ονομάζεται «*Εξαπύργιο*», ενώ παράλληλα αποτελεί τελευταίο προπύργιο της άμυνας. Επίσης, γύρω από τα τείχη του εξωτερικού και του εσωτερικού περιβόλου σκάβεται τάφος. Την εποχή αυτή χρησιμοποιούνται τα ίδια *όπλα* με αυτά της πρωιμότερης βυζαντινής.

Στα μέσα του 15^{ου} αιώνα, κατά την εποχή της πρώτης Ενετοκρατίας, η χρήση της *πυρίτιδας* (μπαρούτι) καθώς και των *πυροβόλων όπλων* αποτελεί στοιχείο που οδηγεί στη δημιουργία *προμαχώνων* με *κανονιοθυρίδες* (θέσεις κανονιών). Οι Ενετοί συνεχίζουν να χρησιμοποιούν τα παλαιότερα *όπλα* και παράλληλα εισάγεται η χρήση *πυροβόλων όπλων*, *εμπρηστικών χειροβομβίδων* κ.ά., ενώ κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας τα *πυροβόλα όπλα χειρός* είναι αυτά που χρησιμοποιούνται ακόμα από τους Οθωμανούς κατακτητές του Κάστρου της Πάτρας.